

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, факультет № 6

РОБОЧА ПРОГРАМА
з початкової дисципліни «Філософія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
081 «Право» (правозастосування)

Харків 2023

ПЕРЕДМОВА

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія» обов'язкових компонент складена відповідно до освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Право» (правозастосування)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
30.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
25.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
29.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від 25.08.2023 р. № 9)

Розробник:

Професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, доктор філософських наук, професор Шаповал Володимир Миколайович

Рецензенти:

Професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ХНУВД, доктор філософських наук, професор Тягло О. В.

Професор кафедри культурології і медіакомунікацій Харківської державної академії культури, доктор філософських наук, професор Панков Г.Д.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 15	08 «Право» 081 «Право» (правозастосування) Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Навчальний курс 1 Семестр 2 Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 4		Лекції – 2
Семінарські заняття – 10		Семінарські заняття – 4
Самостійна робота – 76		Самостійна робота – 84
Індивідуальні завдання:		Індивідуальні завдання:
Реферати – 1, другий семестр		Курсова робота – 1, другий семестр

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є засвоєння майбутніми правознавцями головних здобутків філософії і на цій основі формування світоглядного універсалізму.

Основними завданнями вивчення дисципліни «філософія» є виховання поваги до людини як головної цінності, оволодіння всезагальними методами дослідження, що буде сприяти підвищенню морального та професійного рівня, допомагати створенню позитивного іміджу правознавців та працівників правоохоронних органів, сприяти налагодженню конструктивної комунікації в суспільстві.

Згідно з вимогами освітньої програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

Предмет, основні розділи, категоріально-понятійний апарат, основні принципи та методи філософії, специфіку філософських проблем.

Філософію як форму свідомості і феномен культури, світоглядну, аксіологічну та методологічну функції філософії.

Специфіку філософського аналізу найбільш загальних проблем світу, соціуму, людини та їх пізнання.

Особливості сучасних форм філософствування, їх зв'язок з актуальними проблемами людства.

Особливості філософії права як окремого розділу філософії, що вивчає найбільш загальні проблеми права, його сутність та існування у соціумі.

вміти:

Формувати свідому громадянську позицію щодо основних соціально-політичних явищ в Україні, та ролі правоохоронних органів у розбудові країни.

Відрізняти головні та другорядні тенденції розвитку індивідуального та суспільного життя, свідомо застосовувати філософські пізнання до оцінки подій, будувати свою діяльність відповідно до набутих знань.

Вміти розрізняти повсякденний, релігійний, науковий та філософський світогляди та адекватно оцінювати прояви кожного з них. Безперервно розвивати свій кругозір та виробляти елементи філософського, узагальнюючого погляду на дійсність.

Бачити за зовнішніми проявами явищ природної чи соціальної дійсності їх внутрішню сутність, реалізацію прихованих до певного часу тенденцій.

Використовувати категоріальний апарат філософії як методологічні засади наукових пошуків у сфері правознавства, розв'язанні відповідних професійних завдань.

3. Програма навчальної дисципліни

1. Тема №1. Філософія, її смисл і призначення у культурі.

Предмет філософії. Етимологія поняття «філософія». Філософія і світогляд. Філософія, міф, релігія. Філософія і мистецтво. Філософія як цілісний погляд на світ, людину та їх взаємовідносини. Філософія як знання і як мудрість. Значення філософії у культурі. Роль філософії в освіті правознавця.

Тема №2. Особливості філософії як теоретичного знання.

Філософія як наука. Методологічна, гносеологічна та аксіологічна функції. Рефлексивність та критичність філософії. Філософія та філософування. Авторський вимір філософського дослідження. Структура філософського знання. Особливості філософських проблем. Філософська мова. Філософські категорії – універсальні форми осмислення світу.

Тема №3. Філософія стародавнього Сходу.

Загальні риси філософії стародавнього Сходу. Історико-культурні передумови виникнення філософської думки. Основні течії філософської думки у стародавньому Китаї: конфуціанство, даосизм. Морально-правові погляди у філософії Стародавнього Китаю. Місце філософських вчень Стародавнього Китаю в історії світової філософії.

Тема №4. Антична філософія.

Загальна характеристика античної філософії. Передумови виникнення філософії у Стародавній Греції. Періодизація та проблематика античної філософії.

Мілетська школа: проблема первоначала світу у Фалеса, Анаксимандра, Анаксімена. Піфагор і піфагорійці: вчення про міру, число, ритм як умови

гармонії Космосу. Геракліт: діалектика єдності і боротьби протилежностей, вчення про Логос. Філософія Єдиного у вченні елейців (Парменід, Зенон). Атомізм Демокріта.

Софісти: значення в історії західної культури. Зміст поняття «антропологічний поворот античної філософії». Людина як «міра всіх речей» (Протагор): логічне коріння морального релятивізму.

Сократ: філософія морально відповідальної особи. Суб'єктивна діалектика Сократа. Іронія та майєвтика як прийоми діалектичного методу Сократа. Традиції сократичної філософії.

Платон: вчення про ідеї: онтологічний, антропологічний, гносеологічний, соціально-політичний аспект. Аристотель – систематизатор античної філософії. критика платонівських «ідей». Метафізика, етичний ідеал, політичне вчення Аристотеля.

Тема №5. Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.

Періодизація та проблематика середньовічної філософії. Апологетика, її завдання та головні тенденції. (Тертуліан, Оріген).

Патристика, її історичне призначення. Життя і погляди Аврелія Августина.

Виникнення і розквіт схоластики. Характеристика схоластичного методу. Тематика філософських досліджень у схоластиці. Співвідношення розуму та віри, проблема теодицеї. Філософія Фоми Аквінського.

Держава та право у середньовічних філософських концепціях (за творами Аврелія Августина та Фоми Аквінського).

Характерні риси духовного стану епохи Відродження. Антропоцентричний характер ренесансної філософії. Періодизація філософії Відродження. Італійський гуманізм і його філософські засади. Вчення про державу та право Н. Макіавеллі. Утопія Т. Мора. Місце та роль Відродження в історії світової філософії і культури.

Тема № 6. Філософія Нового часу.

Соціально-економічні обставини виникнення нового типу філософствування. Питання методології та теорії пізнання. Емпіризм і раціоналізм. Зміна у відносинах між філософією та науками про природу.

Ідея великого відновлення наук Ф. Бекона. Класифікація знання та місце у ньому філософії. Критика «ідолів розуму». Розробка дослідно-індуктивного методу.

Р. Декарт – засновник раціоналізму Нового часу. Предмет філософії за Декартом. Правила філософського методу дослідження. Вчення про інтелектуальну інтуїцію.

Концепція людини у раціоналістичній традиції. Антропологічні та політично-правові погляди Б. Спінози. Теорія передумовленої гармонії Г.В. Лейбніца.

Філософсько-правові погляди Т. Гоббса. Поняття природного права, природного закону та теорія суспільного договору. Розвиток концепції природного права та суспільного договору у філософії Дж. Локка.

Тема № 7. Німецька класична філософія кінця XVIII - початку XIX ст.ст.

Поняття класичної філософії. Філософія І.Канта: зміст «коперніканського перевороту» у теорії пізнання. «Трансцендентальний» метод дослідження умов і можливостей пізнання. Апріорні форми чуттєвості і мислення. Етика І. Канта. Категоричний імператив.

Філософія Гегеля. Аналіз розвитку пізнання і свідомості у «Феноменології духу». Філософська система Гегеля. «Наука логіки» – ядро філософської системи Гегеля. Філософія права Гегеля. Проблема свободи. Право і мораль. Філософія історії. Спадщина німецької класичної філософії у сучасному вимірі.

Тема № 8. Некласична філософія XIX - XXI ст.

Виникнення та головні напрямки позитивістської філософії.

Філософія О. Конта. Емпіріокритицизм Е. Маха та Р. Авераніуса. Постпозитивізм. Критика історизму та концепція сучасної науки К. Попера.

Марксизм як феномен соціально-економічної, політичної та філософської думки. Буття як соціальне буття, матеріалістичне розуміння історії, розвиток суспільства як природно-історичний процес. Проблема відчуження та його подолання. Шляхи до свободи. Концепція людини. Матеріалістична діалектика та її соціальний зміст.

Антропологічна тенденція некласичної філософії (філософія життя, екзистенціалізм). Життя як предмет філософії. Ф.Ніцше та переоцінка всіх цінностей. Концепція надлюдини.

Проблема свободи і змісту людського існування в філософії екзистенціалізму. Екзистенція як категорія філософії (С. Кіркегор, М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю).

Тема № 9. Українська філософія.

Україна між Заходом і Сходом: проблема культурної ідентичності. Особливості вітчизняного філософствування.

Проблема призначення людини в українській філософії (Ярослав Мудрий, Кирило Туровський, Станіслав Оріховський, Г.Сковорода, П.Д. Юркевич).

Вітчизняна традиція філософії держави (Б. Кістяківський, М. Грушевський, О.Терлецький). Українська філософія у XX ст. та на початку нового тисячоліття: основні теми, проблеми, тенденції розвитку.

Тема №10. Метафізика і онтологія.

Буття як головна проблема метафізики і онтології. Рівні буття. Категорії буття, субстанція, матерія. Основні концепції матерії. Простір і час, основні концепції їх розуміння. Атрибути матерії. Поняття руху і розвитку.

Тема №11. Основні проблеми гносеології.

Головне питання гносеології та основні гносеологічні напрямки (гносеологічний оптимізм, агностицизм, скептицизм). Пізнання як суб'єкт-

об'єктне відношення. Проблема істини та основні концепції істини. Форми істини. Критерій істини. Проблема джерела пізнання. Рівні та форми пізнання.

Тема №12. Філософські проблеми наукового пізнання.

Специфіка наукового пізнання. Проблема демаркації наукового пізнання. Принцип верифікації та принцип фальсифікації. Методологія, рівні методології, основні методи та рівні наукового пізнання. Класичний та неklasичний образ науки. Основні концепції неklasичної філософії науки (Т. Кун, П. Фейерабенд, І. Лакатос).

Тема №13. Соціальна філософія.

Специфіка соціальної філософії. Природа-суспільство-людина. Біосфера та ноосфера. Поняття суспільства, структура соціуму. Основні сфери суспільного життя. Проблема рушійних сил та спрямованості суспільного розвитку. Перспективи людства та глобальні проблеми сучасності.

Тема №14. Філософія культури.

Поняття культури, дилема природного та культурного. Культура як міра людського в людині. Аксіологічний фундамент культури. Поняття цінності. Загальнолюдське, групове та індивідуальне у культурі. Національна культура. Культура і цивілізація.

Тема №15. Філософська антропологія.

Філософсько-антропологічні концепції ХХ-ХХІ ст. Природознавче та філософське розуміння людини. Проблема антропосоціогенезу. Питання про свободу та необхідність у людській діяльності. Проблема сенсу людського існування. Екзистенціалістичне розуміння людини як проекту.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 1								
Тема № 1 Філософія, її смисл і призначення у культурі.	7	1	1			5		екзамен

Тема № 2 Особливості філософії як теоретичного знання.	7	1	1			5		
Тема № 3 Філософія стародавнього Сходу	5	-	-			5		
Тема № 4 Давньогрецька філософія	8	-	2			6		
Тема № 5 Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.	5	-	-			5		
Тема № 6 Проблема універсального методу та соціально-антропологічні пошуки у філософії Нового часу.	6	-	-			6		
Тема № 7 Німецька класична філософія кінця XVIII - початку XIX ст.ст.	6	-	-			6		
Тема № 8 Некласична філософія XIX - XXI ст.ст.	10	2	2			6		
Тема № 9 Українська філософія.	5	-	-			5		
Тема № 10 Метафізика і онтологія.	5	-	-			5		
Тема № 11 Основні проблеми гносеології.	7	-	2			5		
Тема № 12 Філософські проблеми наукового пізнання.	7	-	-			5		
Тема № 13 Соціальна філософія.	7	-	2			5		
Тема № 14 Філософія культури.	5	-	-			5		
Тема №15 Філософська антропологія.	2	-	-			2		
Всього:	64	4	10			76		

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 1								
Тема № 1 Філософія, її смисл і призначення у культурі	8	1	2			5		екзамен
Тема № 2 Особливості філософії як теоретичного знання	8	1	2			5		
Тема № 3 Філософія стародавнього Сходу	5	-	-			5		
Тема № 4 Антична філософія	6	-	-			6		
Тема № 5 Середньовічна філософія.	6	-	-			6		

Філософія епохи Відродження							
Тема № 6 Філософія Нового часу	6	-	-			6	
Тема № 7 Німецька класична філософія кінця XVIII - початку XIX ст.ст.	6	-	-			6	
Тема № 8 Некласична філософія XIX - XXI ст.ст.	6	-	-			6	
Тема № 9 Українська філософія	5	-	-			5	
Тема № 10 Метафізика і онтологія	6	-	-			6	
Тема № 11 Основні проблеми гносеології	6	-	-			6	
Тема № 12 Філософські проблеми наукового пізнання	5	-	-			5	
Тема № 13 Соціальна філософія	6	-	-			6	
Тема № 14 Філософія культури	5	-	-			5	
Тема № 15 Філософська антропологія	6	-	-			6	
Всього:	90	2	4			84	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література
Тема № 1: Філософія, її смисл і призначення в культурі		
	Питання, винесені на самостійне опрацювання: Предмет філософії Етимологія поняття «філософія» Філософія і світогляд Роль філософії в професійній діяльності правознавця.	8, 12, 13, 14, 15, 22, 35
	Тема № 2: Особливості філософії як теоретичного знання.	
	Питання, винесені на самостійне опрацювання: Специфіка філософської проблематики Авторський вимір філософського дослідження. Структура і функції філософії. Мова філософії.	8, 12, 13, 14, 15, 22, 35
	Тема № 3: Філософія стародавнього Сходу	
	Питання, винесені на самостійне опрацювання: Схід та Захід як соціокультурні полюси всесвітньої історії Особливості давньокитайської філософії. Філософія конфуціанства. Філософська система Лао Цзи	4, 5, 8, 18, 30, 36
	Тема № 4 Антична філософія.	

	<p><u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Загальна характеристика античної філософської думки, її всесвітньо-історичне значення. Давньогрецька натурфілософія: проблема першоначала. Софісти та їх роль у формуванні західного типу раціональності Етичний антропологізм Сократа. Ідеалістична система Платона. Аристотель – систематизатор античної філософії. Римсько-еліністична філософія</p>	4, 5, 6, 8, 13, 22, 30, 36
	<p><i>Тема № 5: Середньовічна філософія, філософія епохи Відродження.</i></p>	
	<p><u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Особливості формування середньовічної парадигми Проблема співвідношення віри і розуму в середньовічній філософії Держава та право в концепціях середньовічних філософів Провідні ідеї та основні представники ренесансного гуманізму Соціальна філософія епохи Відродження</p>	4, 5, 6, 8, 13, 22, 30, 36
	<p><i>Тема № 6: Проблема універсального методу та соціально-антропологічні пошуки філософії Нового часу.</i></p>	
	<p><u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Особливості духовних процесів в європейській культурі Нового часу Емпіризм Ф. Бекона. Новий органон пізнання Раціоналізм Р. Декарта. Правила для керівництва розуму Концепція людини в раціоналістичній традиції Поняття природного права та теорія суспільного договору</p>	4, 5, 6, 8, 13, 22, 30, 36
	<p><i>Тема № 7: Німецька класична філософія.</i></p>	
	<p><u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Особливості німецької класичної філософії Зміст «коперніканського перевороту», що здійснив І. Кант Філософська система і метод Г.В.Ф. Гегеля</p>	4, 5, 6, 8, 13, 22, 30, 36
	<p><i>Тема № 8: Некласична філософія XIX - XXI ст.ст.</i></p>	
	<p><u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u></p>	4, 5, 6, 8, 13, 22,

	Зміст і основні напрямки некласичної філософії. Позитивізм та неопозитивізм Марксизм. Філософія життя Екзистенціалізм	28, 29, 30, 32, 36
	Тема № 9. Українська філософія	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Особливості вітчизняного філософствування. Проблема призначення людини в українській філософії Вітчизняна традиція філософії держави Українська філософія у XX ст. та на початку XXI ст.: основні теми, проблеми, тенденції розвитку.	1, 7, 8, 14, 16, 17, 24, 25, 32, 35
	Тема № 10: Метафізика і онтології.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Буття як головна проблема метафізики і онтології. Рівні буття. Основні концепції матерії. Атрибути матерії. Поняття руху і розвитку. Простір і час, основні концепції їх розуміння.	2, 3, 6, 12, 13, 14, 15, 27, 30, 35
	Тема № 11: Основні проблеми гносеології.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Головне питання гносеології та основні гносеологічні напрямки (гносеологічний оптимізм, агностицизм, скептицизм). Пізнання як суб'єкт-об'єктне відношення. Проблема істини та основні концепції щодо неї. Форми істини. Критерії істини.	3, 6, 12, 13, 14, 15, 27, 30, 35
	Тема № 12: Філософські проблеми наукового пізнання.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Специфіка наукового пізнання. Проблема демаркації наукового пізнання. Принцип верифікації та принцип фальсифікації. Методологія, рівні методології. Основні методи та рівні наукового пізнання. Класичний та некласичний образ науки. Основні концепції некласичної філософії науки (Т.Кун, П.Фейєрабенд, І. Лакатос).	2, 3, 6, 12, 13, 14, 15, 27, 30, 35
	Тема № 13: Соціальна філософія.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Специфіка соціальної філософії. Природа-суспільство-людина. Природа: біосфера та ноосфера.	2, 3, 6, 9, 10, 14, 16, 21, 32, 33, 34

	Поняття суспільства, структура соціуму. Основні сфери суспільного життя. Проблема рушійних сил та спрямованості суспільного розвитку.	
	Тема № 14: Філософія культури.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Поняття культури, дилема природного та культурного. Інтенсивне визначення культури як міри людського в людині. Аксиологічний фундамент культури. Поняття цінності. Загальнолюдське, групове та індивідуальне в культурі. Національна культура. Культура і цивілізація.	3, 6, 12, 13, 14, 15, 27, 30, 35
	Тема № 15: Філософська антропологія.	
	<u>Питання, винесені на самостійне опрацювання:</u> Природознавче та філософське розуміння людини. Проблема антропосоціогенезу Питання про свободу та необхідність у людській діяльності. Проблема сенсу людського існування. Екзистенціалістичне розуміння людини як проекту. Філософсько-антропологічні концепції XX ст.	6, 8, 13, 14, 17, 19, 23, 27, 29, 35

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Тема № 1. Філософія, її смисл і призначення в культурі.

Філософія як світогляд.

Філософія у системі культури.

Філософія і релігія.

Філософія і наука.

Філософія і політика.

Філософія і мистецтво.

Тема № 2. Особливості філософії як теоретичного знання.

Специфіка філософських проблем.

Поняття методу і методології.

Аристотель про подив як начало філософії.

Основні філософські категорії.

Сократ про роль філософії у житті людини.

Тема № 3. Філософія Стародавнього Сходу.

Індійські веди як джерела давньоіндійської філософії.
 Ортодоксальні та неортодоксальні школи давньоіндійської філософії.
 Філософія санкхья і йога.
 Філософські засади буддизму.
 Традиційна китайська «Книга Змін» та її філософське значення.
 Поняття “дао” та його інтерпретація у давньокитайській філософії.
 Філософський сенс конфуціанства.
 Школа “інь-ян” давньокитайської філософії.
 Філософська школа «легістів» давньокитайській філософії.

Тема № 4. Антична філософія.

Від міфу до логосу: становлення давньогрецької філософської думки.
 Ідея закону (номосу) у античній філософській думці.
 Концепція людини у Платона.
 Зміст поняття справедливості у Платона.
 Аристотель про самовдосконалення та щастя.
 Вчення про державу Платона і Аристотеля.
 Філософія кініків.
 Грецький і римський стоїцизм.
 Естетичні ідеали античності.

Тема № 5. Середньовічна філософія. Філософія епохи Відродження.

Зміна світоглядних орієнтирів при переході від античності до середньовіччя.

Західна та східна патристика: порівняльний аналіз.

Вплив ідей візантійської патристики на формування філософської культури Київської Русі.

Провідні ідеї розвиненої схоластики.

Вчення Фоми Аквінського про свободу волі.

Вихідні ідеї філософії гуманізму та їх світоглядне значення.

Ренесансний неоплатонізм та натурфілософія.

Роль філософії Відродження у формуванні європейської науки.

Історична роль епохи Відродження у розвитку європейської культури.

Тема № 6. Філософія Нового часу.

Проблемне поле європейської філософії у Новий час.

Роль Ф. Бекона та Р. Декарта у розробці ідейних засад класичної філософії та науки.

Тема пізнання у філософії Нового часу.

Філософія Спінози: загальна характеристика.

Філософсько-правові погляди Т. Гоббса та Дж. Локка.

Вчення про природне право Гуго Гроція.

Вчення Б. Паскаля про людину.

Тема № 7. Німецька класична філософія.

Кант про взаємозв'язок моралі і права.
 Погляди І.Канта на природу людини.
 Філософське розуміння свободи у творах І.Фіхте.
 Трансцендентальний ідеалізм Ф. Шеллінга.
 Філософія права Г. Гегеля.
 Спадщина німецького ідеалізму на теренах сучасності.

Тема № 8. Некласична філософія ХІХ - ХХІ ст.

А. Шопенгауер як попередник філософії життя.
 Філософія Ф. Ніцше.
 Розвиток науки у ХІХ ст. та позитивна філософія О. Конта.
 Е. Мах і Р. Авенаріус і розвиток позитивної філософії на початку ХХ ст.
 Філософська концепція К. Поппера.
 К. Ясперс і поняття «філософської віри».
 Проблема буття та часу у філософії М. Хайдеггера.
 Поняття свободи в екзистенціальній філософії Ж.-П. Сартра.
 Людина бунту у філософії А. Камю.

Тема № 9. Українська філософія.

Філософська думка Київської Русі та давньоруська духовність.
 Україна та Західна Європа ХVІ-ХVІІ ст.: вплив їх зв'язків на розвиток філософії.
 Філософія у Києво-Могилянській академії.
 Життя і філософська творчість Г.С. Сковороди.
 Філософія у Харківському університеті.
 Філософсько-світоглядні ідеї В.І. Вернадського.
 Розвиток філософії в українській діаспорі у ХХ ст.

Тема № 10. Метафізика і онтологія

Історичні типи метафізики.
 Аристотель про завдання першої філософії або метафізики.
 Метафізичні системи Нового часу.
 Зміна парадигм метафізики у ХХ ст.
 Головні проблеми сучасної метафізики.
 Проблема буття та небуття в філософії ХХ ст.

Тема № 11. Основні проблеми гносеології.

Агностицизм і скептицизм у гносеології.
 Знання та пізнання.
 Роль інтуїції у пізнанні.
 Суб'єкт та об'єкт пізнання.
 Поняття істини та його еволюція в історії філософії і культури.
 Істина у філософії, науці й праві.

Тема № 12. Філософські проблеми наукового пізнання.

Основні проблеми сучасної філософії науки.
 Наукове пізнання як вид духовної діяльності.
 Специфіка наукового пізнання. Форми й методи наукового пізнання.
 Буденне та наукове пізнання: сфери перетину у житті людини.
 Концепція розвитку науки Т. Куна.
 Класична, некласична та посткласична картини світу.

Тема № 13. Соціальна філософія

Філософія XX ст. про сутність суспільства.
 Інформаційно-технічне суспільство і тенденції його розвитку.
 Феномен влади у сучасному суспільстві.
 Проблема періодизації і сенсу історії.
 Історична необхідність і свобода в історії.

Тема № 14. Філософія культури.

Філософське розуміння культури.
 Соціальні функції культури.
 Єдність і різноманітність культур.
 Українська духовна культура: національне та загальнолюдське.
 Проблеми українського національного відродження і культура.

Тема № 15. Філософська антропологія.

Сутність гуманістичного підходу до особистості.
 Антична та новітня філософія про сутність людини: порівняльний аналіз.
 Діяльність як суттєва риса особистості.
 М. Шелер – засновник сучасної філософської антропології.
 Е. Фромм про сутність і призначення людини.
 Філософські проблеми особистості у XXI ст.

5.1.2. Теми курсових робіт

Теми курсових робіт для студентів заочного навчання

Тема 1. Філософія, її специфіка і призначення у культурі

1. Поняття світогляду. Філософія як світогляд.
2. Предмет філософії, особливості філософських проблем.
3. Місце й роль філософії в культурі.

Тема 2. Проблема походження філософії

1. Концепції щодо походження філософії.
2. Міф, наука і філософія.
3. Східний та західний типи філософування..

Тема 3. Філософія Стародавньої Індії

1. Особливості філософствування в Стародавній Індії.
2. Школи ведичної традиції в Індії.
3. Неортодоксальні вчення стародавньої Індії.

Тема 4. Філософія Стародавнього Китаю

1. Специфіка філософії в Стародавньому Китаї.
2. Основні школи давньокитайської філософії: конфуціанство, даосизм, легізм.

3. Морально-правові погляди давньокитайських філософів.

Тема 5. Давньогрецька філософія початкового періоду

1. Перші грецькі філософи та їх погляди на природу.
2. Філософське вчення Геракліта.
3. Софісти.

Тема 6. Філософське вчення Сократа

1. Життя, смерть і філософська творчість Сократа.
2. Діалектика.
3. Етичне вчення.

Тема 7. Філософія Платона

1. Теорія ідеї.
2. Концепція душі та основні засади етики.
3. Вчення про державу.

Тема 8. Філософська система Аристотеля

1. Перша філософія. Вчення про перші причини і начала суцього.
2. Логіка Аристотеля.
3. Теорія справедливості.
4. Політика Аристотеля.

Тема 9. Філософія періоду еллінізму

1. Філософсько-етичні погляди Епікура.
2. Стоїцизм про космос та людину. Сенека і Марк Аврелій.
3. Плотін і основні ідеї неоплатонізму.

Тема 10. Філософія Середньовіччя

1. Середньовічна апологетика і патристика.
2. Проблема універсалій в середньовічній філософії.
3. Виникнення і розквіт схоластики. Фома Аквінський.

Тема 11. Морально-правова філософія Відродження

1. Філософські та соціально-політичні погляди італійських гуманістів.
2. Макіавеллі про природу і функції держави.
3. Теорія природного права Гуго Гроція.

Тема 12. Емпіризм Ф. Бекона

1. Критика ідолів людського розуму.
2. Нова теорія пізнання і головні цілі науки.
3. Соціальна утопія Ф. Бекона.

Тема 13. Філософія Декарта

1. Співвідношення філософії і науки в філософії Р. Декарта.
2. Вчення про метод.
3. Психофізіологічна проблема.

Тема 14. Вчення Т. Гоббса про суспільство, державу і право

1. Загальнофілософські погляди Т. Гоббса.
2. Природний стан і виникнення держави.

3. Філософська теорія права.

Тема 15. Соціально-філософські погляди Дж. Лока

1. Природне та позитивне право.
2. Теорія суспільного договору і виникнення держави.
3. Вчення про свободу.

Тема 16. Філософські погляди Вольтера

1. Рух Просвітництва та його значення в історії Європейської культури.
2. Соціальна філософія Вольтера.
3. Головні засади віротерпимості.

Тема 17. Соціальна філософія Руссо

1. Руссо Ж.-Ж. як представник руху французького Просвітництва.
2. Теорія "суспільного договору".
3. Педагогіка та природна релігія.

Тема 18. Філософське і морально-правове вчення І. Канта

1. Проблематика і метод у «Критиці чистого розуму» І. Канта.
2. Сфера «практичного розуму». Погляди І. Канта на природу людини.
3. Моральне обґрунтування Кантом держави і права.

Тема 19. Філософсько-правова теорія Г. Гегеля

1. Філософське розуміння права.
2. Мораль та моральність.
3. Вчення про громадянське суспільство та державу.

Тема 20. Становлення філософської думки в Україні

1. Зародження та ранні етапи розвитку філософії в Україні /XI— XV ст./.
2. Натурфілософські погляди українських просвітників.
3. Філософія в Києво-Могилянській академії.

Тема 21 Філософські погляди Г.С. Сковороди

1. Г.С. Сковорода та його місце в історії вітчизняної філософської думки.
2. Світ і людина в філософії Г.С. Сковороди.
3. Суспільно-політичні, етичні і правові погляди.

Тема 22 Некласична філософія Ф. Ніцше

1. Життя і філософська творчість Ф. Ніцше.
2. Критика існуючого суспільства та переоцінки всіх цінностей.
3. Проблема надлюдини.

Тема 23 Філософія А. Шопенгауера

1. Світова воля та її пізнання.
2. Концепція людини.
3. Вчення про свободу волі.

Тема 24 Особливості філософії С. Кіркегора

1. Кіркегор та нові форми філософування в XIX ст.
2. Поняття екзистенції.
3. Людина та її релігійна сутність.

Тема 25. Філософія марксизму

1. Матеріалістичні підвалини філософії марксизму.
2. Діалектика як метод марксизму.
3. Вчення про суспільство.

Тема 26. Психоаналіз З. Фрейда

1. Природа несвідомого.
2. Психоаналітична концепція людини.
3. Погляди на культуру.

Тема 27. Сучасна філософія науки

1. Філософський погляд на роль науки у суспільстві в XIX - XX ст.
2. Позитивізм, неопозитивізм і постпозитивізм.
3. Сучасна концепція науки /К. Поппер/.

Тема 28. Екзистенціалізм: філософія К. Ясперса

1. Виникнення екзистенціалізму та його головні принципи.
2. Поняття екзистенції.
3. Вчення про свободу .

Тема 29. Екзистенціалізм: А. Камю і Ж.-П.Сартра

1. Особливості французького екзистенціалізму.
2. Філософське розуміння людини та її призначення у світі.
3. Свобода і відповідальність.

Тема 30. Філософсько-психологічна концепція Е. Фромма

1. Людина та її призначення у світі.
2. Анатомія людської деструктивності.
3. Сутність свободи за Е. Фроммом.

5.1.3. Теми наукових робіт

1. Проблема співвідношення філософії і релігії.
2. Філософське розуміння культури.
3. Поняття справедливості у Платона і сучасність.
4. Вчення про державу і право Аристотеля
5. Філософія Відродження і формуванні європейської науки.
6. Філософія у Києво-Могилянській академії.
7. Філософія у Харківському університеті.
8. Філософські погляди на людину Ф. Ніцше.
9. Філософське вчення М.О. Бердяєва про свободу.
10. Філософія у інформаційному суспільстві.

6. Методи навчання

Методами навчання, що використовуються за темами навчальної дисципліни «філософія» є лекції із застосуванням мультимедійного обладнання; семінарські заняття з проблемними діалогами, моделюванням ситуативних задач, рольовими іграми, тощо.

Рівні застосування бінарних методів:

- 1) на інформаційному (або догматичному) рівні словесна форма набуває бінарного характеру словесно-інформаційного методу;
- 2) на проблемному (або аналітичному) рівні словесна форма набуває бінарного характеру словесно-проблемного методу;
- 3) на евристичному (пошуковому) рівні словесна форма набуває бінарного характеру словесно-евристичного методу;

4) на дослідницькому рівні словесна форма набуває характеру словесно-дослідницького методу.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

Питання, що виносяться на підсумковий екзамен

1. Філософія як «любов до мудрості» і як теорія. Роль філософії у культурі.
2. Предмет та проблематика філософії.
3. Функції філософії.
4. Міф та філософія: загальне та особливе.
5. Структура філософського знання (онтологія, гносеологія, антропологія, аксіологія тощо).
6. Філософія як теоретична основа світогляду.
7. Філософія і наука. Філософія і релігія.
8. Соціокультурні передумови виникнення філософії.
9. Особливості мови філософії.
10. Характерні риси давньокитайської філософії
11. Філософія даосизму.
12. Філософія конфуціанства.
13. Передумови та загальний характер давньогрецької філософії.
14. Перші іонійські філософи, особливості і зміст їх філософування.
15. Італійські філософи (піфагорійці та елеати).
16. Молодші натурфілософи та атомісти.
17. Софісти. Антропологічний поворот у філософії.
18. Істина та метод в антропоцентричній філософії Сократа.
19. Вчення Платона про ідеї.
20. Платон. Вчення про державу. Концепція справедливості.
21. Онтологія Платона (Міф про печеру у діалозі «Держава»).
22. Метафізика Аристотеля.
23. Філософія держави у Аристотеля.
24. Аналіз політичних устроїв у «Політиці» Аристотеля.
25. Етика Аристотеля.
26. Теоцентрична спрямованість середньовічної філософії. Особливості філософської проблематики.
27. Апологетика, патристика та схоластика: проблема співвідношення віри та розуму (Тертулліан, Августин Аврелій, Фома Аквінський).
28. Концепція держави у середньовічній філософії (Августин Аврелій, Фома Аквінський).
29. Гуманістична філософія епохи Відродження.
30. Соціально-філософські погляди мислителів епохи Відродження (Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла).
31. Особливості філософії Нового часу. Пошук універсальних методів пізнання. Раціоналізм, емпіризм.
32. Новий органон пізнання Ф. Бекона.
33. Дедуктивний метод Р. Декарта. Правила користування розумом.
34. Соціально-філософські погляди Т. Гоббса та Дж. Локка.

35. Філософія Просвітництва та діяльність енциклопедистів.
36. «Коперніканський переворот» філософії І.Канта.
37. Етика І. Канта.
38. Філософія Гегеля: система та метод.
39. Філософія права Гегеля.
40. Історико-культурні передумови виникнення некласичної філософії. Її орієнтації та напрямки.
41. Філософія життя Ф. Ніцше.
42. Проблема людини у філософії екзистенціалізму. А. Камю та Ж.-П. Сартр про сенс людського існування.
43. Філософія К. Маркса. Сутність матеріалістичного розуміння історії
44. Позитивізм О. Конта.
45. Особливості вітчизняної філософії. Г.С. Сковорода про світ, людину та її життєве призначення.
46. Вітчизняна філософія держави (Б. Кістяківський, М. Грушевський).
47. Категорії буття і небуття. Буття та його рівні.
48. Категорія матерії. Основні концепції матерії.
49. Простір і час як умови існування матерії.
50. Сутність руху, його види. Співвідношення руху і розвитку.
51. Головні питання гносеології, основні гносеологічні напрямки.
52. Проблема істини, основні концепції істини. Форми істини.
53. Рівні та форми пізнання.
54. Специфіка наукового пізнання.
55. Методологія, рівні методології.
56. Основні методи, форми та рівні наукового пізнання.
57. Класичний та некласичний образ науки.
58. Основні концепції некласичної філософії науки.
59. Соціальна філософія, її предмет та специфіка.
60. Поняття суспільства, його структура. Основні сфери суспільного життя.
61. Проблема рушійних сил та спрямованості суспільного розвитку.
62. Перспективи людства та глобальні проблеми сучасності.
63. Поняття культури, дилема природного та культурного.
64. Загальнолюдське, групове та індивідуальне у культурі. Національна культура.
65. Культура і цивілізація.
66. Проблема антропосоціогенезу.
67. Питання про свободу та необхідність у людській діяльності.
68. Проблема сенсу людського існування.
69. Філософсько-антропологічні концепції ХХ ст.
70. Проблема життя та смерті в філософському досвіді людства.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти з навчальної дисципліни

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок студентом з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Студент, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\text{Загальна кількість балів (перед)} = \left(\left(\text{Результат навчальних занять} + \text{Результат самостійної роботи за} \right) / 2 \right) * 10$$

**підсумковим
контролем)**

за семестр

семестр

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках курсантів (студентів, слухачів), залікових книжках. **Присутність студентів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо студент не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності студентів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{lcl}
 \text{Підсумкові бали} & & \text{Загальна кількість} \\
 \text{навчальної} & = & \text{балів (перед} \\
 \text{дисципліни} & & \text{підсумковим} \\
 & & \text{контролем)} \\
 & + & \text{Кількість балів за} \\
 & & \text{підсумковим} \\
 & & \text{контролем}
 \end{array}$$

Студент, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен, залік) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену, заліку) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Студентам, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Студенти, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами

вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі підсумкового контролю (екзамену чи заліку), то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної} \\ \text{дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{поточний} \\ \text{семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{попередній} \\ \text{семестр} \end{array} : 2$$

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання результатів роботи здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (роботу на семінарських, практичних, лабораторних й інших аудиторних заняттях, виконання самостійних навчальних та індивідуальних творчих завдань) та підсумкового контролю. Кафедра визначає вимоги до здобувачів вищої освіти щодо засвоєння змісту навчальної дисципліни, а саме: кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної або індивідуальної роботи. Наприклад:

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати реферат, підготувати конспект за темою самостійної роботи, вирішити практичне завдання тощо.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97–100 94–96 90–93	Відмінно ("зараховано")	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
85–89 80-84	Добре ("зараховано")	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.

75 – 79		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
70 – 74 65 – 69	Задовільно („зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 64		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
40–59 21-40	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–20		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків: Право, 2015. 432 с.
2. Кривуля О.М. Філософія. Навчальний посібник. Харків: ХНУ ім.. Каразіна, 2010. 592 с.
3. Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник / В. Л. Петрушенко. Львів: Новий світ-2000, 2012. 647 с.
4. Філософія: Підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-е, перероб. і доп. Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
5. Філософія: підручник / редкол.: Є. Р. Борінштейн та ін. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 504 с.
6. Філософія: Навчальний посібник / Ю.В. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. Київ: КНЕУ, 2019. 368 с.
7. Філософія. Навчальний посібник / І. М. Гоян, І. С. Матвієнко, С. В.

- Сторожук // за ред. С. В. Сторожук. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2017. 296 с.
8. Філософія: Навч. посіб. / За ред. І.Ф. Надольного. 8-е вид., випр. і доп. Київ: Либідь, 2011.
 9. Філософія: підручник / М. Фюрст, Ю. Тринкс; пер. з нім. В. Кебуладзе. Вид. 2-е. Київ: Дух і Літера, 2019. 536 с.
 10. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник. 4-е вид. Київ: КНТ, 2016. 396 с.
 11. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана. Філософія: Підручник. Львів: Місіонер, 2020. 784 с.

Інформаційні ресурси Інтернет

1. Філософія без кордонів: першоджерела філософської літератури <http://platonanet.org.ua>
2. Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
3. Бібліотека соціологічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка <http://www.socd.univ.kiev.ua/PUBLICAT/index.phtml>
4. Веб-сторінка д.філос.н., завідувача відділу філософії культури, етики та естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України Євгена Бистрицького <http://www.bystrytsky.org>
5. Сайт видавництва “Свічадо” (Історія релігії, переклади Отців Церкви, християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія, психологія, етика та ін.) <http://www.svichado.com>
6. Портал філософської та релігієзнавчої літератури <http://tureligious.com.ua>
7. Інтернет-версія культурологічного часопису “І” <http://www.ji.lviv.ua/index.ht>
8. Бібліотека «Гумер» широкий вибір літератури з гуманітарних наук https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
9. Філософська енциклопедія Стенфордського університету (англійською мовою) <http://plato.stanford.edu>